

Narodski in jezični otoki med Slovenci.

1. Kočevarji.

Od Kočevarjev mi tukaj ne gré ponavljati, kar je sploh znano, in že mnogokrat popisano. Iz zgodovine naj povzamem le to, da je kočevska zemlja kdaj lastnina bila oglejskih patriarhov, kateri so se od leta 1077 šteli za markeze ali mejne grofe krajnske dežele; leta 1247 je pa patriarh Bertold Kočevje dal v najem Frideriku Ortenburškemu, v kterege rodu je ostalo do leta 1421, je potem na celjske grofe prišlo, in leta 1456 na cesarja Friderika IV. Zastran sedanjih stanovavcov se sploh pripoveduje, da so nastopniki frankonskih in turinskih družin, ktere je cesar Karl IV. ortenburškemu grofu podelil za naselitev krog leta 1350; vendar ta reč ni še zadosti spričana, in nekteri Kočevarje mislijo za ostanek starih Gotov, kateri so skozi Krajnsko potovali proti Italii; morebiti se bo vse bolj pojasnilo, ko pridejo pisma ortenburških grofov na dan, katerih izdajo nek Dr. Tangel v Gradcu pripravlja. Dokler več ni mogoče, naj bi se pa jezik kočevski bolj po jezikoslovnih postavah pretehtoval, kar dandanašnji ni tako težko, kar se stara nemščina tudi v šolah bolj razlaga. Naj se kdo loti takega dela, komur je kočevski govor bolj znan, naj ga preiskuje po enakem načinu, kakor bomo povedali od čičevskega jezika. Naj pregleda tvarino jezikovo: ali so besede vse nemške, ali niso tudi slovenske, in sicer koliki del, ali so besede staronemške tega ali unega nemškega rodú; na pr. gängerl, vrag, faxen, šale, je tudi nemškim Korošcem in Štajarcem znana beseda; frov se snida v staronemško frove, gospa; kačen, gruzen, moten so slovenske besede. Ravno tako bo pogledati treba na oblike kočevskega jezika; žie hont, imajo, žie arbeitent, delajo, je staronemško; plakaten, nakatzen kaže na slovensko obliko; kranzla, venček, je sploh gorejnemška oblika, kränzchen je dolejno-nemška; stari gotiški jezik je imel tudi dvobroj, kar je morebiti treba pomniti.

Kdor tedaj hoče kočevskemu jeziku bolj do konca priti, ni dosti, da pové nektare besede ali stavke, temuč naj nabere slovník saj bolj rabljenih besed, zraven naj tudi sestavi imenske sklone in glagolske pregibe; korenike in končnice besed; to dvoje bo dalo celoten pregled jezika.

Takošno preiskovanje bo bolj pojasnilo narodnost kočevskega ljudstva, morebiti bo tudi sploh preiskovavcem staronemščine ugodno.

Hicinger.

Drobtinice za kratek čas pa tudi za poduk. Bog daj bebcom pamet!

Mislil bi, ker smo dočakali časov olike in premedenosti, da ni več vraž, traparij in abote na svetu. Ali žalost in jeza človeka spreleti, če spremisli, da še zmiraj vodijo priproste za nos! — Stari pregovor je sicer: „s trebúhom za kruhom“. Al ta pregovor ne daja pravice, da bi se smélo za trebuch slepariti in za vsakdanji živež trapaste ljudi za nos voditi. Menim, da ne bo od več, ako od goljufnih rokomavharjev, vlačúgarjev in potepúhov ktero povémo.

Ni davno, kar se je bil neki potepúh v naše vasi priklatil, in sleparil priproste ljudi, da vé ozdravljati mnogoverstne neozdravljive in najhujše bolezni. Bahal se je zdravnik, da mu ga ni versta na svetu. Jésti, piti in dnarjev je od kmetov dosti dobil. Vse je vrelo k njemu, ga za svét vpraševalo, zdravila od njega jemalo in mu véro stavilo, da bi človek, ki vé kaj so goljufi, jeze skopernel. — Ali vendar, bodi ga Bog zahvaljen! se tudi med priprostimi ljudmi človeček dobí, kteremu, če se tudi po šolah ni modrijanstva učil, vendar le materna lučica sveti, da le Bog, ne pa rokomavharji, vé čudeže delati.

Zgorej v misel vzeti rokomavhar se po bajtah potikovaje in baraje kmali zvé, da ima premožen sosed že več let bolešno ženico, ki nič na noge ne stopi, in dal bi, Bog vé kaj! ako bi mu jo kdo na noge spravil. Ta gerdún to zvedši ne oprezuje dolgo, ker zdelo se mu je, da prilika

je ugodna, kake potokone v svoj žep dobiti. Prileti na vso sapo k možu bolnice, in se mu nudi za vrača, ter terja 5 rajnšev za trud in ozdravo. Al mož, kterege še niso šeme lizale, kar ga sončice obséva, mu modro odgovori: „ozdravi mi ženo in postavi mi jo na noge, ne le pét, temuč sto rajnšev je tvojih; pred ti pa cempera ne dam! — Nikar ne misli, da sem na glavo padel. Moja žena je pametne vrače imela, al nihče ji več pomagati ne more, ko živi Bog. Ti lajhar gotovo tudi ne. Že zdavno vlečem na svoje ušesa, ali bo že kmali kak kruljevic po naši vasi skakati začel, pa ne morem nič pričakati. In ko bi jez sosedom kaj zapovedati smel, bi nam ti že ne lajhal več po seli. In toliko ti vendar svetujem, da mi jo kmali iz sela pobašesh, ker utegnulo bi se ti kaj prigoditi. In če nihče več pameti nima, ti hočem je z pot posvetiti“.

Vlačugar vidi, da mož nima ravno slame v glavi, se naglo iz hiše pobere, pusti bolnico ležati in 100 forintov v moževi možnji, in da mož ljudém rogovile kaže, da so tako neumni, rokomavharju véro staviti. Od tistega časa je bilo potepuhovo poštenje ob tla, in ko vidi, da ga vse po strani gleda, pobere kopita in jo potegne rakom žvižgat iz vasi.

Kaj mislite, kako se je obnašal po seli ta potepúh, dokler ni bil staknil tega moža? Zavaljo nedolžnih ne smém tega očitno povedati. Vsak pameten človek naj si sam pri sebi to domišluje. Posebno takrat je gerdavž po hišah razgrajal, kader ljudi ni bilo doma. Ob, nedeljah in praznikih mu je bila nar bolj priložnost pri roki. Oh, ko bi vsi ljudje po kmetih takošne pameti bili, kakor zgor imenovani mož, bi takošnega gerdúna sami iz sela spokali, ali pa svoji gosposki ovadili.

Takošen cigan, kakor se mu prilika primeri, je vse, kar kdo hoče. Bolj neumne ljudi, ko naleti, bolj jim ušesa viha, nosove kriví, in spraznuje možnjice. Zdaj jim kvarte meče, zdaj prerokuje prihodnje reči, zdaj jim srečo ali nesrečo oznanuje; zdaj za zaklade (v zemlji zakopane dnarje) pripoveduje. Jim obéta, če jih kopati mika, škrate, ki ko maček na dnarjih sedí, z rotnjem odgnati. Zdaj za tatú vé, in za vkradeno blago, in da mu prismode bolj verjamejo, tudi še kake latinske ali gerške knjige, katerih še brati ne zná, sabo vlačí in iz njih laže, da se vse kadí. Tudi vrač je, če kdo hoče. Pa kaj! tudi copernice vé preganjati. Njivo, če noče roditi, otroke, če nočejo sesati, zgubljeno mleko materam, norost, to ali uno nesrečo, vé on oddelati. Coper od hiše ali človeka odgnati je njegova nar manjša skerb. (Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Od celjske okolice 19. okt. Mila ljudém in poljščini jako ugodna je bila letošnja jesen. Topli dnevi pa ne hladne noči so lepo dozorile ljubo ajdino in sinjklato grojzdje; prvo so kmetovavci že poželi ter pospravili v shrambe, drugo berejo vinogradniki ravno zdaj po brajdah in prisojnih goricah. Mesec oktober je vreden letos imena „vinotok“, ki mu ga dajajo tukej ljudje: kajti vino toči letos da je kaj, in prav imenitno sladčico, in toto prav obilno. Vinorejcem pomanjkuje bačev in sodov, v ktere bi vlivali vinoplodni pridelk; pospravljeni mošt je pa tako močan, da tú pa tam je razbil sode in njih železne obroče. Vse je veselo v tergatvi, in pokanja možnarjev po goricah in nogradih ni konca ne kraja. Res, blagoslov nebeški je izlil se letos očitno po doljnem Štajerji, in milost božja je povernila obilo, kar minule leta po gnjilobi nekterih plodov manjkalo je hrane ljudem in živadi. Tedaj je upati tudi, da pojenja dragina, ktera dozda je terla uboge ljudi.

Konečno še nekaj o koroško-štajerski železnici. Govorilo pa pisarilo se je mnogo, da tota bo peljana od Celovca v Maribor, vendar ni gotovega nič še; te dni je prišel pa zopet v naše kraje neki inženir, ki meri in pregleduje posavinsko planjavo, da je verjetno, da berž ko ne bo vendar le dirjal železni parokonj od gorotanskih livad v lepo zeleno celjsko dolino.

J. Š.

Iz Grada v Bledu 14 oktobra. — c. Posebno praznično smo včeraj v Gradu imeli letos tretji zbor učiteljev radoljske tehanije. Mnogo prav važnega se je pri ti priložnosti govorilo, toraj upati smém, da bote, ljube „Novice“ sledečim versticam majhen prostorček privolile. Zbralo se je 17 učiteljev in 7 duhovnov. Ob devetih smo odrinili, po mirnem jezeru nas je ladija zibala na otok k Divici Mariji, kjer so častiti gosp. dekan sv. mašo brali. Kaj lepo se je pelo v cerkvi, pa tudi na jezeru tje in nazaj se peljaje nismo molčali. Zraven svetih pesem so se slišale tudi vesele in narodske; ginljivo ste bile pete „Savica“ in „Otok bleški“. Vsak se je lahko prepričal, kako dobro izurjeni so naši učitelji v petji. Po sv. maši smo šli v šolo in gosp. dekan so prijazno jeli govoriti: „Prav vesel sem danes semkaj prišel; radostno povém, da naš trud, naše delo v preteklem letu hvale visoko šolsko nadzorništvo; v imenu blagega našega deželskega poglavarja imam tukaj več pohvalnih listov razdeliti“. — Ko so bili listi razdeljeni smo pretresovali dvoje vprašanj, ktere so do 9. t. m. učitelji izdelati in spisane gosp. dekanu poslati mogli. Pervo: „Kako se mora učitelj do svojega fajmoštra obnašati, in kaj da smé tudi on od fajmoštra po pravici pričakovati?“ Drugo: „Kako se mora učitelj z ljudmi domače fare sploh vésti?“ — Predolgo bi bilo vse tako pretresovati, kakor se je pri zboru godilo, povém le to: Nar poprej so gosp. dekan nektere opomnili, da niso natanko zapopadli naloge, potem so sami svoje misli razodeli. Poprijeli so za njimi grajski gosp. fajmošter besedo, dali so mnogo lepih opominov in razumevno dokazali, da, ako duhovni in učitelji svoj imenitni stan, kakor učniki in gojitelji ljudstva, vedno v sercu in pred očmi imajo, ne bo preveč težavno in zoperno z vidnim vspehom delati, težave si slajšati, v keršanski prijaznosti živeti. Kjer ljubezen zapoveduje in iz ljubezni se uboga, je vse mogoče. — Dali so zdaj gosp. dekan en oddelk iz šolske knjižice brati, in zdaj je ta, zdaj uni učitelj svojega součitelja kakor šolsko dete izpraševal. To se je vsem tako dobro in hasnovito zdelo, da smo za prihodnji zbor take vaje, kakor poglavitno reč, odbrali. — Vsaka šola mora imeti vse postave, ktere o zadevah šol sleherno leto izhajajo. Zamudno in težavno je vse prepisovati, velikokrat tehanijski poslanec nima časa predolgo čakati. Enoglasno smo torej vsi gosp. dekana prosili, naj bi blagovolili natisnjene postave za vsako šolo od tehanije proti plačilu preskerbeti. — Veliko časa se potrati z rubriciranjem mnogoverstnih pri šoli potrebnih izpisov in katalogov. Sklenili smo, da bo eden učiteljev vse to natisniti dal in brez dobička drugim prodajal. — Poslednjič so gosp. dekan z gosp. fajmoštrom iz Kroke in iz Grada o koristnosti zaklada za onemogle učitelje, revne učiteljske vdove in otroke govorili in povedali, koliko se je zato že po drugih krajih storilo. Vsem je zlo dopadlo, vsi so bili voljni vsako leto v ta namen kaj plačati. Poprosili smo gosp. dekana, naj bi visokočastitemu škofijstvu priporočili, da bi učitelji cele dežele k takim milošnjam povabljeni bili. Veliko prehitro so nam pri takih pogovorih 3 ure pretekle. Gosp. fajmošter v Gradu so zbor potem pogostili, in vsi so se prav zadovoljni domú vernili, vsak je rekel: Takega zbora ne bom nikdar zanemaril; vesel sem, da sem prišel!

Novičar iz raznih krajev.

Ko so presvetli cesar s sv. očetom papežem letos novo cerkveno zavezo (konkordat) sklenili, je bilo v členu X. rečeno, da se bojo vprihodnje zakonske zadeve katoliških kristijanov izročile duhovni oblasti. Vsled tega je oklicana zdaj s ces. patentom od 8. dneva t. m. nova zakonska postava, ktera je veljavna za vse cesarstvo in bo z novim letom 1857 moč zadobila. Z novim letom tedaj se bojo zastran zakona začele cerkvene pravice in duhovne sodnije in nehale bojo vse sedaj ve-

ljavne posvetne postave občnega deržavlanskega zakona, ki se ne ujemajo z novo zakonsko postavo. — Višje armadno poveljstvo je soglasno z ministerstvom notrajnih oprav in dnarstva sklenilo, da kakor letos tako ima tudi prihodnje leto 1500 gold. plačati, kdor se hoče odkupiti od vojakov (soldatov). — V Budimu (Ofen) bojo za ogersko deželo napravili veliko cesarsko vseučelišče za obertnijske in umetnijske véde, ki se bo imenovalo „politehnika Jožefova“. — Časnik dunajske kmetijske družbe piše sledeče: „Vse se veseli lepe jeseni — le kmetovavec ne, njemu je jesen prelepa. Res je, da se še živina dobro pase pod milim nebom, in da se bo zatega voljo precej klaje prihranilo, ktere se ni dosti nakosilo, ali ozimina gré prezlo nakviško in bati se je, da bi je prvi mraz preveč ne posmodil; tudi mnogo merčesja objeda ogersico in poljska miš ni nikoli tako kraljevala kot letos. Te dvé uime ste dosihmal posebno na Ogerskem veliko škodo napravile. „Sploh veljá — pravi omenjeni časnik nadalje — napačna misel, da je letošnje leto posebno dobro vinsko leto na Ogerskem; pošteni vinorejci pa terdijo, da ne bo vina veliko, ker je malo grojzdja bilo, in da bo vino le srednje dobrote, ker je zavolj silne suše mu koža predebela. Žalostno je — pravi še nazadnje — da se iz več krajev Ogerskega sliši od požigov pristav in spravljenih poljskih pridelkov, ktere zažigajo hudobni ljudje zato, ker jim mlativnice zaslužek krajšajo. Baronu Sina-tu so zatega voljo unidan pri Eresinu (pod Budimom) veliko pristavo z vsem pridelkom in vsemi mašinami zažgali. Podučiti take hudobne ljudi — pravi imenovani časnik — bi bilo prepočasno — le nagla sodba na smert zamore ustaviti grozno razujzdanost“. — Klopka političnih homatij se čedalje bolj zamotuje. Talijanskim, gerškim in ne še popolnoma rešenim turškim (podonavskim) zadergam se utegne še pridružiti španjska. Angležki časniki silno razsajajo zoper Narvaeza in novo španjsko ministerstvo, — francozki se le čudijo, da je Narvaez tako hitro naj visjo oblast dospel, ker je malo dni pred sam cesar Napoleon se za O'Donela poganjal. Ker je gotovo, da je Narvaez svojoglaven in bo vlado po svojem osnoval, ne pa po mislih iz Londona in Pariza, se utegne ob kratkem Španjcem taka goditi kakor danes Napolitancem. — Kralj napolitanski se ne gane ne za stopinjo; tudi avstrijski general Martini ni nič opravil; zato je šlo 12. t. m. poslednje pismo iz Pariza do kralja, naj dovoli, česar se želi od njega. Angležka vlada terja troje: drugo ministerstvo, nobeno policijsko ministerstvo, in pa občno pomilostenje zapertih političnih hudodelcev; francozka vlada pa terja le poslednje. Kralj pa se ne gane, ker nek tudi ljudstvo hoče, da naj bo njih kralj neomejen samovladar, ne pa „kralja Palmerstona namestnik“. V nedeljo so pričakovali v Pariz odgovor kralja napolitanskega na poslednje vprašanje. Ali bojo še dolgo današnje edinstva evropskih vladarjev terpele, je sedaj važno vprašanje. Angležki časnik „Times“ je v nekem poslednjih sostavkov očitno pokazal, „kam pès taco molí“, kakor pri nas pravijo, rekši: „Izvemši Sardinsko, gospoduje Avstrija vso severno Italijo, in Francozi vladajo rimske dežele; to mora drugač biti, če ne, moramo mi na Napolitanskem in v Sicilii ravno tako gospodovati kakor Avstrijanci v severni Italii in Francozi v Rimu“. S temi besedami pač ne skriva „Times“, kaj hočejo Angleži na Laškem. Morebiti bo pa nov zbor v Parizu, od kterege se še zmiraj govori, rešnik vseh teh klopk. — Tri tistih tatov, kteri so nedavnej pokradli veliko dnarnico severne železnice v Parizu, so v Novem Jorku v Ameriki zasačili; bele hlače so enega izmed teh tatov izdale; že jih terajo v Evropo; glavarja pa še nimajo. — Te dni je prišel iz Egipta v Carigrad ženin tretje sultanove hčere Ilahmi paša po svojo nevesto; seboj je pripeljal služabnikov, pohišja, kónj in pa — celo babúrstvo (harem).